KOMISJA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Bruksela, dnia 15.12.2008
KOM(2008)862 wersja ostateczna

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY, PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

W kierunku spójnej strategii dla Europejskiej Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa

{SEC(2008)3041}

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY, PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW

W kierunku spójnej strategii dla Europejskiej Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa

SPIS TREŚCI

1. Nowy kontekst badań w dziedzinie rolnictwa w europie 4

1.1. Podstawy prawne działań podejmowanych przez Unię Europejską 4

1.2. Nowe wyzwania stojące przed europejskim rolnictwem 4

1.3. Potrzeba działania na szczeblu UE na rzecz odnowienia Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa 5

2. Komitet sterujący komitetu scar 7

2.1. Odnowiony mandat 7

2.2. W kierunku wspólnych programów działań badawczych 8

2.3. Perspektywiczny proces 9

2.4. Lokalizacja potencjału UE 10

***3.* Główne działania prowadzące do spójnej europejskiej agendy badań naukowych w dziedzinie rolnictwa 11**

3.1. W stronę bardziej zrównoważonego światowego rolnictwa 11

3.2. Nowe obszary priorytetowe przyszłej Agendy Badań w dziedzinie Rolnictwa 12

3.3. Wzmacnianie produkcji oraz intensyfikacja wymiany wiedzy z zakresu rolnictwa w Europie 13

3.4. Ujednolicanie wspólnego planowania badań naukowych w celu lepszego zarządzania europejskim sytemem rolno-spożywczym 14

3.5. Opracowanie mechanizmu perspektywicznego monitorowania 15

3.6. Zakres odpowiedzialności Europy w zglobalizowanym świecie 15

1. NOWY KONTEKST BADAŃ W DZIEDZINIE ROLNICTWA W EUROPIE

1.1. Podstawy prawne działań podejmowanych przez Unię Europejską

Artykuł 11 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1782/74 z dnia 27 czerwca 1974 r. stanowi, że „*w regularnych odstępach czasu Komisja przedstawia Parlamentowi Europejskiemu i Radzie raport dotyczący koordynacji badań naukowych w dziedzinie rolnictwa*". Celem niniejszego sprawozdania jest przedstawienie ogólnego zarysu działań podejmowanych na polu badań naukowych w dziedzinie rolnictwa we Wspólnocie oraz wskazanie działań strategicznych „*pożądanych w badaniach naukowych w dziedzinie rolnictwa w państwach członkowskich i w koordynacji takich badań na poziomie Wspólnoty, z odniesieniem do celów wspólnej polityki rolnej*."

W art. 7 wymienionego wyżej rozporządzenia ustanowiony został Stały Komitet ds. Badań Naukowych w Dziedzinie Rolnictwa (SCAR), składający się z przedstawicieli państw członkowskich, który doradza Komisji i państwom członkowskim w zakresie koordynacji badań w dziedzinie rolnictwa w Europie.

Treść niniejszego komunikatu oraz towarzyszącego mu dokumentu roboczego służb Komisji jest oparta na wynikach różnych inicjatyw podejmowanych przez komitet SCAR na przestrzeni ostatnich czterech lat w celu zidentyfikowania trendów i potrzeb występujących w sektorze. Obydwa dokumenty uwzględniają również wyniki finansowanego przez Komisję Europejską projektu „EU-AGRI-MAPPING", w ramach którego przeanalizowano stan badań naukowych w sektorze rolno-spożywczym w Europie[1].

1.2. Nowe wyzwania stojące przed europejskim rolnictwem

Chociaż struktura demograficzna ludności rolniczej w UE zmienia się, a liczba rolników maleje, to jednak dostępna powierzchnia gruntów pozostaje niezmienna. Pomimo że wiek siły roboczej zatrudnionej w rolnictwie jest coraz wyższy, a zróżnicowanie działalności poza produkcją jest niewystarczające, funkcje społeczno-gospodarcze i środowiskowe rolnictwa odgrywają w dalszym ciągu dużą rolę. Sektor rolno-spożywczy pozostaje ważnym pracodawcą generującym duże przychody (przy obrotach wynoszących 900 mld EUR i zatrudnieniu sięgającym 20 mln pracowników), rolnictwo natomiast nadal stanowi podstawowy model użytkowania gruntów i odgrywa centralną rolę w tworzeniu tkanki społecznej na obszarach wiejskich.

Jednym ze skutków stosowania nowoczesnych praktyk rolnych, szczególnie w państwach UE-12, jest ryzyko wzrostu bezrobocia związane z przechodzeniem małych gospodarstw rolnych z gospodarki niskotowarowej na wysokotowarową. Pojawiające się w wyniku tego procesu wyzwania społeczno-gospodarcze nie powinny być ignorowane w badaniach naukowych.

Proces reformowania wspólnej polityki rolnej (WPR) w dalszym ciągu wymusza zmiany w rolnictwie. Od czasów pierwszej poważniejszej reformy zapoczątkowanej w 1992 r. rolnictwo UE znajduje się pod ciągłą presją sprostania wymogom narastającej konkurencji, przy jednoczesnym wymogu ograniczania niekorzystnego wpływu nowoczesnych metod produkcji na środowisko. Rolnictwo stanęło również w obliczu wyzwania związanego z rosnącą troską

[1] www.agrifoodresearch.net/library

konsumentów o spożywaną żywność, a zwłaszcza jej bezpieczeństwo, jakość i przystępne ceny, a ostatnio ze wzmożonym zainteresowaniem zdrowszym sposobem odżywiania.

Reformy zainicjowane w ramach Agendy 2000 wpisały rolnictwo w koncepcję zrównoważonego rozwoju, podczas gdy jego główna rola polegająca na zapewnianiu konsumentom żywności po rozsądnych cenach pozostała niezmieniona. Wprowadzenie pakietu reform z 2003 r. doprowadziło do zerwania zależności między wsparciem publicznym a produkcją oraz zapoczątkowało zasadę współzależności w odniesieniu do prawa wspólnotowego w zakresie metod produkcji. W ten sposób pogodzono ukierunkowanie rolnictwa na wymagania rynku z wymogami ochrony środowiska oraz innymi wymogami dotyczącymi produkcji, uznając je za podwaliny pod zrównoważoną przyszłość sektora rolnego w UE.

Ponadto poprzez utworzenie drugiego filara WPR ramy polityki UE zostały przesunięte w stronę rozwoju obszarów wiejskich. Dzięki temu UE ma większe możliwości wspierania konkretnych działań priorytetowych o znaczeniu ogólnospołecznym takich jak ochrona środowiska i podnoszenie jakości życia na obszarach wiejskich oraz szeregu wytwarzanych przez rolnictwo dóbr niezbywalnych takich jak dostęp do obszarów wiejskich, rekreacja, ochrona, aspekty krajobrazowe, dziedzictwo i turystyka.

Wspomnianemu procesowi reform towarzyszyły czynniki zewnętrzne o charakterze ogólnoświatowym, które również wpłynęły na charakter zmian zachodzących w w rolnictwie oraz żywności produkowanej w UE. Mieliśmy do czynienia ze wzrostem popytu na żywność wynikającym ze zwiększającej się liczby ludności na świecie, wzmożenia wysiłków na rzecz zwalczania niedożywienia oraz większego spożycia produktów pochodzenia zwierzęcego związanego z rosnącym dobrobytem krajów trzecich i wzrostem międzynarodowej wymiany handlowej. Unia Europejska jest obecnie największym światowym importerem i eksporterem produktów rolnych, a także stanowi zdecydowanie największy rynek dla krajów rozwijających się.

Rolnictwo UE stoi jednocześnie w obliczu szeregu nadchodzących wyzwań, które obejmują m.in.: postępującą globalizację, kurczące się zasoby energetyczne, zmiany klimatu, niezrównoważoną konsumpcję zasobów naturalnych oraz niedawny wzrost cen żywności[2].

1.3. Potrzeba działania na szczeblu UE na rzecz odnowienia Agendy Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa

Powszechnie uznaje się[3], że aby zmierzyć się z wymienionymi powyżej wyzwaniami, należy utworzyć w Europie prężny obszar badań naukowych w dziedzinie rolnictwa. Badania te powinny dostarczać wiedzy niezbędnej do dogłębnego zrozumienia rozwoju obszarów wiejskich oraz informacji na temat czynników przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju oraz go utrudniających, a także wnosić wkład w tworzenie nowych technologii i innowacji niezbędnych do rozwoju sektora rolniczego.

---

2 „Rozwój badań i propagowanie wiedzy w sektorze rolnictwa" stanowi jedno z działań uwzględnionych w komunikacie Komisji COM(2008) 321 wersja ostateczna „Reakcja na kwestię wzrostu cen żywności - Wskazówki dotyczące działania na szczeblu UE".

3 Zob. Perspektywiczne sprawozdanie SCAR nt. rozwoju świata (SCAR Foresight World Development Report), 2008; Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC reports); Milenijna ocena ekosystemów (Millennium Ecosystem System Assessment).

Naukowe wsparcie działań politycznych, w postaci wyników uzyskanych przez wspólnotę naukowców oraz ich wiedzy eksperckiej, odgrywa coraz większą rolę w procesie identyfikacji gospodarczych, środowiskowych i społecznych skutków ewentualnej interwencji politycznej. Podejście to jest zgodne z podjętym przez Komisję zobowiązaniem do tworzenia lepszych uregulowań prawnych, a w szczególności do sporządzania wysokiej jakości ocen skutków.

Pomimo że europejskie badania w dziedzinie rolnictwa obejmują swoim zasięgiem szerokie spektrum dyscyplin naukowych i wiele różnych zainteresowanych podmiotów, wysiłki badawcze skupione na szukaniu odpowiedzi na wspomniane oczekiwania społeczne pozostają jednak często rozproszone i słabo skoordynowane, a także niedoinwestowane, co uniemożliwia osiągnięcie niezbędnej masy krytycznej. W wielu przypadkach pojedyncze państwo członkowskie nie ma wystarczających środków ani zdolności, aby samodzielnie prowadzić potrzebne badania i podejmować niezbędne działania polityczne.

W Europie istnieje kilka mechanizmów, szczególnie w ramach Programu Ramowego UE, które wspierają rozwój współpracy między naukowcami na szczeblu europejskim. Podstawowym priorytetem w kontekście tworzenia europejskiej przestrzeni badawczej (ERA) jest również zacieśnianie współpracy między krajowymi programami badawczymi, zwłaszcza tymi, które są finansowane na szczeblu krajowym. Program ERA-NET[4] stanowi w tym przypadku źródło finansowania służące łączeniu w sieci krajowych programów, ministerstw lub agencji zarządzających środkami, niezależnie od sektora badań.

Pomimo zawiązania się kilku sieci ERA-NET w dziedzinie badań związanych z rolnictwem, Rada UE postanowiła (w listopadzie 2004 r.), że współpraca w tej dziedzinie będzie wspierana w sposób bardziej uporządkowany, oraz że zagadnienie to powinno być przedmiotem dalszej analizy w ramach komitetu SCAR.

Niedawno opracowana koncepcja wspólnego planowania[5] idzie na tym polu krok dalej niż program ERA-NET, zachęcając do bezpośredniej współpracy między programami publicznymi państw członkowskich poprzez ustalanie wspólnych wizji, programów badań strategicznych oraz wzajemne udostępnianie zasobów w celu podejmowania wspólnych działań w pewnych obszarach. W przypadku niektórych ważniejszych problemów ogólnospołecznych występujących w Europie, związanych np. ze zmianami klimatu, kryzysem energetycznym czy podażą żywności, masa krytyczna osiągnięta dzięki połączeniu publicznych wysiłków badawczych mogłaby okazać się korzystna, jak stwierdzono w konkluzjach nieformalnego posiedzenia Rady ds. Konkurencyjności, które odbyło się w dniach 17-18 lipca 2008 r. w Wersalu.

Komitet SCAR został wskazany jako dobry przykład możliwej struktury sieciowej, która może być zastosowana w ramach procesów wspólnego planowania.

---

[4] Artykuł 169 Traktatu WE umożliwia Wspólnocie uczestnictwo w programach badawczych podejmowanych wspólnie przez kilka państw członkowskich w dziedzinach o dużym znaczeniu politycznym.

[5] „Wspólne planowanie badań naukowych” COM(2008) 468 wersja ostateczna z 15.7.2008.

2. KOMITET STERUJĄCY KOMITETU SCAR

2.1. Odnowiony mandat

Po kilku latach uśpionej aktywności Stały Komitet ds. Badań Naukowych w dziedzinie Rolnictwa (SCAR) został powołany ponownie w 2005 r. przez Radę UE do objęcia funkcji głównego koordynatora europejskich działań badawczych w dziedzinie rolnictwa. W skład „nowego" komitetu SCAR wchodzi 27 państw członkowskich oraz przedstawiciele krajów kandydujących i krajów stowarzyszonych, którzy mają status obserwatorów.

Do zadań SCAR należy opracowanie szerszej i aktualniejszej definicji terminu „badania w dziedzinie rolnictwa", która będzie wychodziła poza wąskie ramy badań nad produkcją i uwzględniała koncepcję „od pola do stołu", a także kładła nacisk na badania w dziedzinie zrównoważonego rolnictwa, w tym takie zagadnienia jak: wykorzystanie produktów na cele inne niż żywnościowe, różnorodność biologiczna, leśnictwo i rozwój obszarów wiejskich. Dzięki holistycznemu podejściu komitet SCAR zmierzy się z głównymi zagadnieniami wchodzącymi w zakres pojęcia „europejska gospodarka oparta na wiedzy" (KBBE) [6]. Uwzględniają one tematykę obejmującą zdrowie i dobrostan zwierząt, zoonozy, a także zagadnienia dotyczące konsumentów i kwestii zdrowotnych związanych z jakością, bezpieczeństwem żywności[7] oraz bezpieczeństwem produkcji i dostaw żywności, jak również kwestie dotyczące zaufania konsumentów i ich zachowań związanych z żywnością, żywieniem, sprzedażą detaliczną i rynkami (zważywszy na wpływ tych czynników na badania naukowe w sektorze rolno-spożywczym), i wreszcie zagadnienia związane z rozwojem nietradycyjnych i niespożywczych obszarów działalności rolniczej.

Podczas nieformalnego posiedzenia Rady Ministrów ds. Rolnictwa (Krems, 28-20 maja 2006 r.) [8] wydano ponadto zalecenie, aby w ramach strategii lizbońskiej komitet SCAR zachęcił państwa członkowskie UE do rozpoczęcia dyskusji na temat zagadnień dotyczących usług doradztwa, kształcenia, szkoleń oraz innowacyjności, zgodnie z wymogiem zapewnienia skutecznego wykorzystywania wyników badań poprzez zagwarantowanie ich spójności z potrzebami zmieniającej się WPR.

W związku z powyższym komitet SCAR podjął działania koordynacyjne na wielu polach, aby wnieść zasadniczy wkład do wszystkich dziedzin badawczych wchodzących w zakres europejskiej gospodarki opartej na wiedzy oraz stworzyć zręby europejskiej przestrzeni badawczej w dziedzinie rolnictwa.

---

6 Badania w dziedzinie rybołówstwa nie wchodzą w jej zakres, ponieważ sektor ten posiada własne mechanizmy koordynacji na szczeblu europejskim i międzynarodowym.

7 Uwzględniając w pełni zadania innych organów takich jak Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz komitetów wchodzących w jego skład.

8 Konkluzje prezydencji, 16 czerwca 2006 r.

2.2. W kierunku wspólnych programów działań badawczych

W oparciu o wyniki ankiety na temat koordynacji badań naukowych w dziedzinie rolnictwa na szczeblu europejskim, przeprowadzonej w czasie prezydencji niderlandzkiej w 2004 r. [9], komitet SCAR przyjął uporządkowane podejście w celu ustalenia hierarchii ważności poszczególnych zagadnień badawczych objętych współpracą, powołując różne grupy robocze oparte o współpracę państw członkowskich/państw stowarzyszonych.

Utworzenie grup roboczych daje większą elastyczność i stanowi mniej formalną alternatywę dla programu ERA-NET, pozwalając jednocześnie zachować ten sam cel, polegający na pobudzaniu oraz docelowym poszerzeniu współpracy naukowej między fundatorami i kierownikami programów w głównych dziedzinach badań. Od 2005 r. kraje europejskie utworzyły czternaście grup roboczych, angażując się dobrowolnie, w zmiennych konfiguracjach, w proces definiowania, opracowywania i realizacji wspólnych programów badawczych na podstawie wspólnej koncepcji rozwiązywania najważniejszych problemów dotyczących badań w dziedzinie rolnictwa.

Grupy robocze funkcjonują podobnie do sieci ERA-NET, stosując podobne etapowe podejście, tzn.: koncentrują się na wymianie informacji w fazie początkowej, identyfikują luki w badaniach i priorytetowych obszarach współpracy oraz, w stosownych przypadkach, inicjują wspólne działania lub wspólne zaproszenia do podjęcia badań.

---

[9] „Towards cooperation between research funders and programme managers in the domain of Agriculture, Food, Rural Development and Fisheries in the European Union” [W kierunku współpracy między fundatorami badań i kierownikami programów w dziedzinie rolnictwa, żywności, rozwoju obszarów wiejskich i rybołówstwa w Unii Europejskiej] – Sprawozdanie sporządzone na zlecenie niderlandzkiego Ministerstwa Rolnictwa, Środowiska i Jakości Żywności.

Dynamizm i zaangażowanie kilku grup roboczych przetarły drogę do uczestnictwa w sieci ERA-NET w ramach 7 programu ramowego. Pięć grup roboczych zgłosiło chęć złożenia wniosku w ramach pierwszego zaproszenia do składania wniosków (zob. tabela poniżej).

Tytuł grupy roboczej	Koordynator	Kraje SCAR
Technologie informacyjno-komunikacyjne i robotyka w przemyśle rolno-spożywczym (ICT and Robotics in Agro-Food Industries) => WNIOSEK ERA-NET "ICT-AGRI"	Dania	11
Odnawialne surowce i ich zastosowanie poza przemysłem spożywczym (Renewable Raw Materials and their Applications in Non-Food Industry)	Niemcy	18
Zrównoważona produkcja zwierzęca na użytkach zielonych (Sustainable Livestock Production from Grasslands)	Irlandia	21
Zagadnienia mające znaczenie dla rolnictwa środziemnomorskiego (Relevant Issues for Mediterranean Agriculture) => WSZEDŁ W SKŁAD PROJEKTU ERA-NET "ARIMNet"	Włochy/Francja	13
Rolnictwo i zrównoważony rozwój (Agriculture and Sustainable Development) => WNIOSEK ERA-NET "RURAGRI"	Francja	11
Zdrowie zwierząt (Animal Health) => wszedł w skład projektu ERA-NET "EMIDA" Dobrostan zwierząt (Animal Welfare) rozpoczęty w ramach działań grupy roboczej	Zjednoczone Królestwo	21
Zaawansowane technologie na rzecz klimatycznej kontroli szklarni i pomieszczeń inwentarskich (Advanced Technologies for Climatic Control of Greenhouses and Livestock Housing)	Izrael	14
Przystosowanie żywienia człowieka do ewolucji środowiska (Adaptation of Human Nutrition to Environment Evolution)	Francja	10
Ekologia na rzecz ekosystemów i zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi (Ecology for Ecosystems & Natural Resources Sustainable Management)	Francja	8
Rozwój zrównoważonego rolnictwa w regionie Morza Bałtyckiego (Development of Sustainable Agriculture in the Baltic Sea Region)	Polska	8
Wspólny program działań na rzecz badań naukowych dla polityki rozwoju obszarów wiejskich UE (Common research agenda for EU rural policy) => WNIOSEK ERA-NET "RURAGRI"	Szwecja/Niderlandy	7
Zmiany klimatu a rolnictwo (Climate Change and Agriculture)	Hiszpania	22
Rolnictwo a energia (Agriculture and Energy)	Niemcy	21
Wspólna infrastruktura w sferze badań w dziedzinie rolnictwa (Shared Infrastructures in the field of Agricultural Research)	Francja	15

2.3. Perspektywiczny proces

SCAR zainicjował perspektywiczne przedsięwzięcie polegające na sformułowaniu na kolejne 20 lat możliwych scenariuszy dla europejskiego rolnictwa, na podstawie których ustalone mają zostać europejskie priorytety badań naukowych w tej dziedzinie w perspektywie średnio- i długookresowej. Proces ten uzyskał silne poparcie ze strony nieformalnej Rady Ministrów ds. Rolnictwa (Krems, 28-30 maja 2006 r.).

W związku z powyższym Komisja Europejska powołała grupę ekspertów ds. prognozowania (Foresight Expert Group – FEG), której zadaniem jest gromadzenie i analiza długoterminowych informacji dostępnych w opracowaniach krajowych, regionalnych i

międzynarodowych dotyczących ośmiu podstawowych czynników[10], w celu ich wykorzystania do tworzenia przyszłych scenariuszy[11] oraz dokonania wstępnej oceny skutków w odniesieniu do potrzeb działań badawczo-rozwojowych w europejskim rolnictwie.

Sprawozdania przygotowane przez grupę ekspertów ds. prognozowania zostały upowszechnione wśród właściwych zainteresowanych podmiotów oraz poddane dyskusji, wraz z innymi długoterminowymi analizami, w trakcie warsztatów dotyczących perspektyw ustanowienia długoterminowych priorytetów dla europejskich programów badawczych na rzecz rolnictwa (*Foresight to Set Long-Term European Agricultural Research Priorities)*. Te przeprowadzone w Sztokholmie w dniach 29-30 marca 2007 r. warsztaty zgromadziły wybitnych specjalistów i zainteresowane strony w celu wspólnej refleksji nad potrzebami badawczymi wynikającymi z zaprezentowanych analiz perspektywicznych.

Opinie oraz wnioski zgromadzone w czasie warsztatów posłużyły, wraz ze sprawozdaniami grupy ekspertów ds. prognozowania i wynikami dalszych konsultacji z zainteresowanymi stronami, za podstawę przygotowań do dużej międzynarodowej konferencji „Ku przyszłym wyzwaniom badań naukowych w dziedzinie rolnictwa w Europie" (Towards future challenges of Agricultural research in Europe), która odbyła się w dniach 26-27 czerwca 2007 r.[12]. Konferencja okazała się sukcesem, stanowiąc forum dyskusji na temat perspektyw i długoterminowych potrzeb europejskich badań w dziedzinie rolnictwa.

Wnioski z konferencji dotyczące możliwych działań zmierzających ku spójnemu europejskiemu programowi badań w dziedzinie rolnictwa zostały w dużej mierze uwzględnione przy sporządzaniu niniejszego komunikatu (rozdział 3).

2.4. Lokalizacja potencjału UE

Komitet SCAR jest również zaangażowany w lokalizację unijnego potencjału badawczego w dziedzinie rolnictwa poprzez finansowany ze środków Komisji Europejskiej projekt „EU-AGRI-MAPPING", dzięki któremu dokonano analizy statusu badań naukowych w dziedzinie rolnictwa i żywności w Europie oraz zidentyfikowano trendy i potrzeby występujące w tym obszarze. Dostarczając głównych danych liczbowych oraz statystycznych dotyczących krajowych organizacji badawczych w dziedzinie rolnictwa oraz całościowego obrazu rozwoju badań w dziedzinie rolnictwa w UE, wspomniany projekt przyczynił się do określenia pożądanych kierunków rozwoju badań w dziedzinie rolnictwa w państwach członkowskich/stowarzyszonych oraz mechanizmów niezbędnych do lepszej koordynacji na szczeblu europejskim.

Uznano, że zagadnienia związane z infrastrukturą badawczą powinny mieć pierwszeństwo w trakcie strategicznych dyskusji komitetu SCAR. W 2005 r. SCAR przesłał do Europejskiego Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych (ESFRI) notę w sprawie znaczenia bardzo dużych infrastruktur dla rolnictwa[13]. Stanowiła ona próbę zwrócenia uwagi na problem

---

10 Zmiany klimatu, środowisko naturalne, gospodarka i handel, energia, zmiany społeczne, nauka i technologia, gospodarka rolna i zdrowie.

11 Scenariusze zakładające zakłócenia: szok klimatyczny, kryzys energetyczny, kryzys żywnościowy, współpraca ze środowiskiem naturalnym.

12 http://ec.europa.eu/research/conferences/2007/scar/report_en.htm

13 Nota SCAR do ESFRI, „Pożądane infrastruktury badawcze w dziedzinie badań w sektorze rolnym" (Research infrastructures required in the field of agricultural research), 31 sierpnia 2005 r.

infrastruktury badawczej w dziedzinie rolnictwa na forum ESFRI, a także dostarczenia przykładów[14] dużych obiektów badawczych, które mogłoby być przydatne w tej dziedzinie.

Poza zwróceniem uwagi na zapotrzebowanie na dużą infrastrukturą badawczą, komitet SCAR podkreślił również silną potrzebę połączenia rozproszonych lokalnych ośrodków badawczych i klastrów wiedzy specjalistycznej w formie sieci oraz efektywnego zarządzania nimi. W związku z tym trwają prace nad powołaniem nowej grupy roboczej ds. wspólnego wykorzystania infrastruktury badawczej w sektorze rolno-spożywczym w Europie. Do jej zadań będzie należała identyfikacja przyszłych potrzeb i opracowanie nowych modeli zarządzania w celu efektywnego wspólnego użytkowania infrastruktury na szczeblu europejskim.

Utworzono również specjalną stronę internetową, która zawiera wyczerpujące i regularnie aktualizowane informacje dotyczące krajowych systemów badań w dziedzinie rolnictwa we wszystkich krajach należących do SCAR[15].

3. GŁÓWNE DZIAŁANIA PROWADZĄCE DO SPÓJNEJ EUROPEJSKIEJ AGENDY BADAŃ NAUKOWYCH W DZIEDZINIE ROLNICTWA

3.1. W stronę bardziej zrównoważonego światowego rolnictwa

Obszary badań, które mogłyby wejść w zakres wspólnego planowania, nie zostały wprawdzie jasno określone w komunikacie Komisji, ale w trakcie nieformalnego posiedzenia w Wersalu wymieniono jako przykłady aspekty dotyczące produkcji i bezpieczeństwa żywnościowego. Wynika to z coraz powszechniej znanego faktu, że zrównoważone gospodarowanie zasobami biologicznymi oraz ich wykorzystanie stanowią ważny problem społeczny, który pociąga za sobą takie wyzwania jak zmiany klimatu, degradacja środowiska naturalnego, popyt konsumencki oraz światowa stabilność.

W niedalekiej przyszłości grozi nam przekroczenie niektórych progów krytycznych, co może doprowadzić do daleko idących konsekwencji dla wszystkich ekosystemów, a co za tym idzie – dla rolnictwa i bezpieczeństwa żywnościowego. W związku z tym Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC) przewiduje spadek produkcji rolnej w Afryce o połowę do 2030 r., co wywoła poważne skutki nie tylko w odniesieniu do bezpieczeństwa żywnościowego i podatności niestabilnych regionów na zagrożenia, ale wpłynie również na bezpieczeństwo na świecie. Wzrost cen paliw kopalnych w perspektywie długoterminowej może doprowadzić do wzrostu cen żywności, biorąc pod uwagę, że wszystkie etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji są w dużym stopniu oparte na zużyciu ropy. Uprawa roślin z przeznaczeniem na biopaliwa lub inne towary przemysłowe oraz wiążące się z tym zmiany modelu produkcji mogą wywołać poważne skutki. Ponadto przyrost populacji oraz zmiana nawyków żywieniowych w krajach wschodzących będą miały przełożenie na zwiększenie produkcji żywności, które będzie wiązać się z groźbą negatywnego wpływu na środowisko naturalne w przypadku wprowadzenia systemów niezrównoważonych dla środowiska.

---

[14] Ośrodki zasobów genetycznych i biologicznych, w tym posiadające zasoby wykorzystywane do badań nad chorobami roślin i zwierząt - Obserwatoria rolnicze, leśne i przyrodnicze - Ośrodki badań żywienia człowieka - Zaawansowane, zintegrowane eksperymentalne zaplecze do badań nad chorobami zakaźnymi.

[15] http://ec.europa.eu/research/agriculture/scar/index_en.cfm

Powstaje więc pilna potrzeba lepszego zrozumienia mechanizmów wywołujących te procesy, aby ograniczyć negatywne skutki zmian klimatu i ochronić zanikające zasoby, takie jak gleba, woda i różnorodność biologiczna. Takie podejście będzie wymagało odpowiedniego potencjału badawczego, transferu technologicznego i wielodyscyplinarnych umiejętności z szeregu dziedzin o znaczeniu gospodarczym, społecznym i środowiskowym.

3.2. Nowe obszary priorytetowe przyszłej Agendy Badań w dziedzinie Rolnictwa

Pojawiające się nowe wyzwania wymagają ukierunkowanych działań wchodzących w zakres właściwych priorytetowych obszarów badawczych przyszłej Agendy Badań w dziedzinie Rolnictwa.

Zainicjowany przez komitet SCAR perspektywiczny proces oraz konkluzje konferencji, która odbyła się w czerwcu 2007 r., podkreślily znaczenie szeregu zagadnień takich jak różnorodność biologiczna, rolnictwo ekologiczne, bezpieczeństwo żywności, światowe bezpieczeństwo żywnościowe, stosowanie ekologicznych technologii, biotechnologia, pojawiające się choroby zwierząt oraz szkodniki roślin i choroby roślin. Zauważono ponadto, że obszar znajdujący się na styku zagadnień związanych z rolnictwem, zmianami klimatu i źródłami energii stanowi duże wyzwanie społeczne, a zatem powinien zajmować ważniejsze miejsce w przyszłym programie badań.

Rada Europejska z dnia 20 czerwca 2008 r. [16] stanowczo poparła to podejście, oświadczając, że *„należy dalej prowadzić prace w zakresie innowacji, badań i rozwoju produkcji rolnej, głównie w celu zwiększenia jej efektywności energetycznej, wzrostu wydajności oraz zwiększenia zdolności dostosowawczych w związku ze zmianami klimatu."*

- **Zmiany klimatu** stanowią jedno z głównych zagrożeń zrównoważonego rozwoju oraz jedno z największych wyzwań w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego, ponieważ wywierają negatywny wpływ na gospodarkę, zdrowie i dobrobyt społeczny w skali światowej. Zmiany klimatu mogą wywierać wpływ na poziom zbiorów w rolnictwie, na sposób hodowli oraz na miejsce produkcji. Mogą one również mieć poważny wpływ na poziom dochodów gospodarstw rolnych, wykorzystanie gruntów oraz gospodarkę wiejską w niektórych regionach Europy. Różnego rozdzaju zagrożenia związane ze zmianami klimatu są poddawane analizie w ramach przeglądu funkcjonowania WPR; stały się one również przedmiotem zainteresowania europejskich krajowych programów badawczych, które poszukują praktyk rolnych mogących pomóc sektorowi rolnemu w dostosowaniu się i zmniejszeniu jego podatności na wpływ zmian klimatu. Przegląd funkcjonowania WPR zwrócił również uwagę na złożoność badań w zakresie praktyk gospodarowania gruntami oraz rolę, jaką mogą one odegrać w utrzymaniu lub zwiększeniu zawartości substancji organicznych w glebie w UE. Substancje organiczne zawarte w glebie nie tylko odgrywają podstawową rolę w obiegu węgla, lecz także poprawiają żyzność gleby i jej strukturę oraz zwiększają zatrzymywanie wody, co ułatwia proces dostosowania w przypadku wystąpienia trudnych warunków klimatycznych. W zielonej księdze *„Adaptacja do zmian klimatycznych w Europie – warianty działań na szczeblu UE"* Komisja zauważyła, że polityki adaptacyjne pojawiają się w niemal wszystkich państwach członkowskich, oraz że wymiana doświadczeń zdobytych w trakcie wcześniej podejmowanych działań adaptacyjnych oraz wyników badań naukowych ma zasadnicze znaczenie

[16] Konkluzje Prezydencji nr 28 – Rada Europejska z dnia 20 czerwca 2008 r.

- **Energia:** W świecie cierpiącym na niedobór zasobów wodnych i gruntów obserwujemy rosnące zapotrzebowanie na żywność i alternatywne źródła energii pochodzące z biomasy; jednocześnie mamy do czynienia ze zmniejszającą się wydajnością gruntów spowodowaną degradacją gleby i wzrostem temperatur. Aby sprostać temu wyzwaniu, należy opracować techniki rolne oraz dostosować politykę w zakresie energetyki i rolnictwa, posiłkując się właściwymi środkami wsparcia badań w obszarze stanowiącym przedmiot zainteresowań zarówno rolnictwa, jak i energetyki. Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na wpływ produkcji biopaliw i biomasy na jakość wody, substancje organiczne w glebie oraz różnorodność biologiczną.

W ramach perspektywicznych działań komitetu SCAR uznano, że zmiany klimatu i problemy energetyczne związane z rolnictwem stanowią tematy priorytetowe oraz że w tej dziedzinie istnieją znaczne niedociągnięcia dotyczące koordynacji działań badawczych na szczeblu europejskim. Trwają obecnie prace nad powołaniem dwóch nowych grup roboczych, które zajmą się tą tematyką; w skład każdej z nich wejdą przedstawiciele ponad 20 krajów europejskich. Pierwsza grupa zajmie się oceną wpływu zmian klimatu na rolnictwo oraz poszukiwaniem sposobu, w jaki rolnictwo może odpowiednio dostosować się do tych zmian oraz zmniejszyć ich skutki. Druga grupa zbada szeroko pojęty obszar, na którym stykają się rolnictwo i zagadnienia energetyczne, poczynając od naukowo-technologicznych wyzwań związanych z produkcją biomasy i bioenergii, a kończąc na oddziaływaniu przemysłowym, środowiskowym i społeczno-gospodarczym oraz wpływie na obszary wiejskie.

3.3. Wzmacnianie produkcji oraz intensyfikacja wymiany wiedzy z zakresu rolnictwa w Europie

Jak jednoznacznie stwierdzono we wnioskach wynikających z omawianego perspektywicznego procesu i konferencji, która odbyła się w czerwcu 2007 r., w obliczu narastających wyzwań, przed którymi stają europejski sektor rolno-spożywczy i rozwój obszarów wiejskich, konieczne jest zbadanie zależności między zdobywaniem wiedzy a jej wykorzystywaniem w celu wpierania innowacyjności.

Badania naukowe mogłyby odgrywać dużo większą rolę, gdyby poszczególne podmioty (rolnicy, badacze, sektor usług doradczych, konsumenci, sektor prywatny, społeczeństwo obywatelskie, politycy) były bardziej zaangażowane w proces opracowywania programów oraz gdyby uczestniczyły one w procesie badawczym np. poprzez uczestnictwo w sieciach innowacyjności. Jednocześnie badania w dziedzinie rolnictwa muszą być bardziej innowacyjne oraz zacząć przyciągać „najlepszych" naukowców i specjalistów.

Zorganizowane w dniach 6-7 października 2008 r. w Angers warsztaty nt. zacieśniania związków między wiedzą i innowacyjnością w Europie dały możliwość zidentyfikowania podstawowych cech europejskiego systemu wiedzy w dziedzinie rolnictwa. Pozwoliły one w szczególności na zbadanie powiązań między wiedzą i innowacyjnością w Europie, na analizę motywów i argumentów, które za taką organizacją przemawiają, oraz sposobu, w jaki wymiana doświadczeń nabytych w procesie ważnych reform przeprowadzonych w różnych krajach europejskich mogłaby doprowadzić do wyłonienia potencjalnych „najlepszych praktyk".

Komisja zamierza wykorzystać komitet SCAR do wyłonienia struktur dysponujących wiedzą rolniczą w każdym państwie członkowskim z docelowym zamiarem utworzenia grupy roboczej, która podjęłaby tę tematykę.

W tym kontekście Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich ustanowiona art. 67 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 stanowi właściwe forum dyskusji na temat transferu technologii, który stanowi element poprawy wdrażania programów rozwoju obszarów wiejskich. Komisja bada obecnie możliwość włączenia „Badań i innowacji" do programu sieci, w szczególności do przewidzianego na 2009 r. seminarium poświęconemu innowacyjności w dziedzinie nowych wyzwań środowiskowych.

Zważywszy że doradztwo rolnicze i upowszechnianie wiedzy rolniczej będą najprawdopodobniej stanowiły ważny czynnik rozwoju przyszłego europejskiego systemu wiedzy rolniczej, Komisja zamierza również uwzględnić wnioski komitetu SCAR w swoim sprawozdaniu w sprawie systemu doradztwa rolniczego, które ma zostać przedłożone Radzie przed 2010 r.

3.4. Ujednolicanie wspólnego planowania badań naukowych w celu lepszego zarządzania europejskim sytemem rolno-spożywczym

Uwzględniając doświadczenia sytemu ERA-NET, państwa członkowskie wznowiły refleksję nad wcześniej odizolowanymi krajowymi podejściami do planowania badań, szukając możliwości podjęcia nowych wyzwań „ponad granicami" we wszystkich dziedzinach badawczych. Ponadto komunikat Komisji „*Wspólne planowanie badań naukowych*" powinien stać się nowym bodźcem do bardziej strategicznego podejścia do koordynacji i współpracy w dziedzinie planowania badań publicznych w ramach sieci ERA.

Zaproponowane nowe podejście jest obecnie analizowane przez Radę, która podejmie decyzję w sprawie procesu identyfikacji sektorów badań kwalifikujących się do objęcia przyszłymi inicjatywami wspólnego planowania. W trakcie nieformalnego posiedzenia Rady ds. Konkurencyjności, które odbyło się w dniu 17 lipca 2008 r. w Wersalu, kwestie dotyczące żywności i rolnictwa zostały wymienione jako jedno z czterech głównych wyzwań stojących przed współczesnym społeczeństwem.

Również komitet SCAR, który stał się de facto punktem odniesienia dla bardziej skoordynowanego podejścia do planowania badań publicznych w dziedzinie rolnictwa, został wskazany jako forum odgrywające ważną rolę we wszelkich nowych procesach związanych ze wspólnym planowaniem.

Opracowywanie skutecznego i skoordynowanego długoterminowego planowania w odniesieniu do badań w dziedzinie rolnictwa powinno opierać się na spójnej strategii i ramach organizacyjnych, które umożliwią regularne konsultacje ze wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w badania, co wpisuje się w proces lubliański na rzecz zarządzania europejską przestrzenią badawczą.

Strategiczna rola komitetu SCAR mogłaby zostać odpowiednio wzmocniona, tak aby mógł on się stać strategicznym organem odpowiedzialnym za nadzór nad różnego typu działaniami związanymi z rolnictwem, realizowanymi przez wszystkie publiczne placówki badawcze w Europie. Mógłby on również ułatwiać dialog z zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w platformy technologiczne, które uczestniczą w określaniu wspólnych wizji i programów strategicznych w pokrewnych dziedzinach badań.

3.5. Opracowanie mechanizmu perspektywicznego monitorowania

Do opracowania długoterminowych programów badawczych opartych na wspólnych wizjach i celach należy wykorzystać w strategiczny sposób różne narzędzia analityczne, takie jak badania perspektywiczne, zbiorowa wiedza specjalistyczna, lokalizacja zdolności badawczych. Otrzymane w ten sposób empiryczne wyniki mogłyby posłużyć przy tworzeniu polityki badań w dziedzinie rolnictwa.

Doświadczenia zdobyte w ramach przeprowadzonego przez komitet SCAR perspektywicznego procesu pokazały, jak ważny i potrzebny jest system wczesnego ostrzegania umożliwiający politykom i badaczom przewidywanie wyzwań i problemów, które mogą się pojawić w następnych latach, a także zaproponowanie środków pozwalających się z nimi zmierzyć.

Mechanizm jest obecnie doskonalony i poddawany testom, które mają potwierdzić, czy wcześniejsze oraz najnowsze badania perspektywiczne są w dalszym ciągu aktualne i dostosowane do potrzeb. Proces ten zaowocuje opracowaniem systematycznego podejścia, które umożliwi identyfikację potencjalnych zagrożeń, możliwości, prawdopodobnych scenariuszy rozwoju oraz ich wpływu na program działań europejskiej przestrzeni badawczej. Uwydatniony zostanie również możliwy wpływ tych scenariuszy na kierunek rozwoju polityki w dziedzinie badań na szczeblu europejskim oraz na szczeblu krajów członkowskich.

Omawiany mechanizm znajduje się obecnie w fazie eksperymentalnej, po tym jak utworzono ekspercką grupę doradców, których zadaniem jest uaktualnienie pierwszego perspektywicznego badania oraz określenie wskaźników i kryteriów mogących stanowić podstawę okresowych przeglądów długoterminowych wyzwań i celów.

3.6. Zakres odpowiedzialności Europy w zglobalizowanym świecie

W świecie, którego liczba mieszkańców zwiększy się prawdopodobnie do ok. 9 mld do 2050 r., w którym coraz bardziej postępuje integracja gospodarcza, i który dotykają zmiany klimatu oraz degradacja środowiska, zrównoważone rolnictwo staje się zagadnieniem mającym zarówno bezpośrednie (np. w postaci cen żywności) jak i pośrednie (np. poprzez ruchy migracyjne) przełożenie na sytuację w UE oraz we wszystkich innych regionach świata. Przyszłość zrównoważonego rolnictwa w Europie oraz w krajach rozwijających się i wschodzących zależy w dużym stopniu od stabilności podstawowych zasobów takich jak użytki rolne, woda i prawidłowo funkcjonujące ekosystemy. Europejski sektor badań ma zdolność oraz obowiązek, aby przyczyniać się do lepszego zrozumienia złożonych zależności pomiędzy poszczególnymi wymienionymi czynnikami.

Innym istotnym czynnikiem postępującej zbieżności między badaniami w dziedzinie rolnictwa prowadzonymi zarówno w krajach rozwijających się i wschodzących, jak i w krajach europejskich jest wzrost znaczenia dziedzin badawczych, w których nie istnieje już żadne naukowo poparte rozróżnienie między obszarami północnymi i obszarami południowymi. To właśnie na tym założeniu należy budować europejską politykę w dziedzinie badań, dążąc do jej lepszej integracji oraz uwzględniając potrzebę współpracy międzynarodowej, którą Komisja powinna promować.

W związku z tym, zgodnie z nowym komunikatem Komisji w sprawie Strategicznych ram europejskich na rzecz międzynarodowej współpracy naukowo-technicznej[17], należy wzmocnić synergie w działaniach badawczych w dziedzinie rolnictwa w Europie i poza jej granicami. W szczególności istnieje potrzeba poprawy synergii między polityką w dziedzinie badań prowadzoną przez UE i państwa członkowskie z jednej strony, a polityką zewnętrzną, m.in. pomocą rozwojową i polityką sąsiedztwa, z drugiej strony. Ponadto Europa powinna objąć wiodącą rolę przy tworzeniu globalnej agendy badań i rozwoju w dziedzinie rolnictwa, we współpracy z organizacjami międzynarodowymi (agencjami ONZ, Bankiem Światowym, OECD, grupą G-8) i organizacjami wielostronnymi (Unią Afrykańską, ASEAN, Mercosurem), wraz z organizacjami zaangażowanymi w globalne badania w dziedzinie rolnictwa takimi jak Światowe forum ds. badań na rolnictwem (GFAR–Global Forum on Agricultural Research) [18] oraz Grupa konsultacyjna międzynarodowych badań nad rolnictwem (CGIAR–Consultative Group on International Agricultural Research) [19].

Międzynarodowy mandat i wiodąca rola komitetu SCAR mogłyby zostać wzmocnione w tym kontekście dzięki współpracy z EIARD[20] (europejską inicjatywą na rzecz rozwoju i badań nad rolnictwem), co powinno wesprzeć rolę SCAR jako koordynatora wsparcia udzielanego przez Komisję i państwa członkowskie na badania w dziedzinie rolnictwa poprzez dopasowanie pomocy do potrzeb krajów rozwijających się i wschodzących, a także dzięki współpracy z istniejącymi sieciami ERA, takim jak ERA-ARD.

---

17 COM (2008) 588 wersja ostateczna, 24.9.2008.

18 Światowe forum ds. badań na rolnictwem (Global Forum on Agricultural Research).

19 Grupa konsultacyjna międzynarodowych badań nad rolnictwem (Consultative Group on International Agricultural Research).

20 COM(97)126 „Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju i badań nad rolnictwem (EIARD)".